

Sławomir Słowiński
Anna Uciechowska – Gawron
Dział Archeologii Muzeum
Narodowego w Szczecinie

Stargardia
Tom V, 2010

Odkrycie reliktyw kaplicy p. w. św. Jerzego w Goleniowie, gm. loco

We wrześniu 2004 roku Goleniowski Dom Kultury zainicjował prace związane z odsłonięciem reliktyw kościoła pod wezwaniem św. Jerzego w Goleniowie na działce nr 91, obręb 7, w rejonie ulic: Szczecińskiej – Sportowej – Konopnickiej. Odbływały się one w ramach projektu PHARE pt. „Historia w kamieniach zapisana”, przy udziale młodzieży polskiej i niemieckiej. Nadrzędny ich celem było przywrócenie pamięci mieszkańców dawnej historii miasta i wyeksponowanie pamiątek przeszłości.

Kościół p.w. św. Jerzego został spalony w 1945 r. i później rozebrany, a teren na którym stał zamieniono w park. Obiekt nie figurował w rejestrze stanowisk chronionych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie i nie podlegał ochronie prawnej. Mimo to Goleniowski Dom Kultury zwrócił się do Pracowni Archeologicznej Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie z prośbą o otoczenie opieką merytoryczną działań młodzieży. Polegała ona głównie na wizytowaniu i doglądaniu robót.

W wyniku prac została odsłonięta na całym obwodzie korona zachowanych fragmentów murów kościoła, powstałego w XVIII wieku i zniszczonego w końcowej fazie II wojny światowej, oraz fragmenty posadzki w jego wnętrzu. Mury kościoła okazały się niejednorodne. Zaobserwowano partie o cechach wyraźnie starszych. Odkrycie fragmentów murów wzniesionych z cegły gotyckiej, duża liczba kształtek glazurowanych w warstwach gruzowych, widoczne w licach ścian skute fragmenty murów sugerujące istnienie starszej wielobocznej formy oraz wezwanie św. Jerzego, nasuwało przypuszczenie, że nowożytna świątynia może mieć starsze korzenie związane ze średniowieczną fundacją szpitalną. Sformułowano więc program badań archeologicznych, stawiając sobie za cel rozpoznanie, czy osiemnastowieczny kościół św. Jerzego zbudowany został na miejscu średniowiecznej gotyckiej kaplicy pod tym samym wezwaniem oraz w jakim stopniu relikty kaplicy wykorzystane zostały w jego konstrukcji.

TEREN BADAŃ

Relikty kościoła usytuowane są na południe od Starego Miasta, po wschodniej stronie ul. Szczecińskiej, poza obrębem średniowiecznych obwarowań Goleniowa

(ilustr. 1). Dawna parcela kościelna z otaczającym ją cmentarzem (obecnie parkiem) ma kształt nieregularnego wieloboku. Jest wyniesiona ponad poziom ulicy i ogrodzona z trzech stron kamiennym murem. Miejsca pochówków upamiętniono ustawiając głaz z tablicą i krzyżem. Odslonięte pozostałości kościoła znajdują się w południowo – zachodniej części parceli.

HISTORIA OBIEKTU

Kościół p.w. św. Jerzego odnotowany jest w źródłach pisanych z XVIII i XIX wieku. Brakuje natomiast dokumentów dotyczących kaplicy średniowiecznej. Budowla ta pojawia się w opracowaniach historyków niemieckich¹ jako kaplica szpitalna wzniesiona w średniowieczu na południowym brzegu Iny, na terenie dawnej słowiańskiej osady, założonej dużo wcześniej niż Goleniów (lokowany w 1268 roku na prawie magdeburskim). Kaplica ta miała też być kościołem parafialnym do czasów reformacji dla słowiańskich mieszkańców przedmieścia (zwanego wikiem). Losy świątyni po 1534 roku, kiedy nastąpiła zmiana religii z katolickiej na luterańską, nie są znane. Sylweta budowli widnieje na panoramie Goleniowa (ilustr. 2) sporządzonej około 1618 roku przez szczecińskiego malarza Johanna Wolfarta, który wykonał widoki miast do mapy Lubinusa². Historycy uważają, że kaplica spłonęła podczas pożaru w 1686 roku i pozostawała w ruinie. Dopiero w 1722 roku rozpoczęto budowę nowego kościoła w konstrukcji szkieletowej. Po jego północno – zachodniej stronie wydzielono cmentarz³. Świątynia znacznie ucierpiała podczas kampanii napoleońskiej. W 1806 roku zamieniono ją na magazyn, następnie zaś pełniła funkcję lazaretu. Wnętrze zostało całkowicie ogołoczone i zniszczone. Po wycofaniu wojsk francuskich przez 10 lat budynek pozostawał opuszczony. W latach 1825 – 26 wyremontowano go i przywrócono sakralny charakter. W 1865 roku do południowo – wschodniej ściany kościoła dobudowano zakrystię, również w konstrukcji ryglowej. Do czasu II wojny obiekt poddawany był bieżącym naprawom (np. z okresu międzywojennego pochodzi betonowa opaska zachowana od zewnątrz), zmieniano także jego wyposażenie i elementy wystroju (ilustr. 3). Plac wokół kościoła od średniowiecza był miejscem pochówków. W marcu 1945 roku świątynia została spalona i następnie rozebrana, a teren wokół niej przekształcono w park⁴. Ogólne wiadomości o historii Goleniowa

¹ L. W. Brüggemann, *Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes des Königl. Preussischen Herzogthums Vor- und Hinterpommern*, Th. I, Bd. II, Stettin 1779, s. 174–176; G. Kratz, R. Klempin, *Die Städte der Provinz Pommern*, Berlin 1865, s. 157, 159; H. Berghaus, *Landbuch des Herzogthums von Pommern und des Fürstenthums Rügen*, Th. II, Bd. V, Abth. 1, Stettin 1872, s. 795–811; H. Lemcke, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Stettin*, H. IX, Der Kreis Naugard, Stettin 1910, s. 191; K. Kalita – Skwirzyńska, *Kaplica i kościół św. Jerzego w Goleniowie, pow. loco*, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Szczecin 2004, (maszynopis w zasobach ZWKZ w Szczecinie).

² M. Stelmach, *Historia kartografii Pomorza Zachodniego do końca XVIII wieku*, Szczecin 1991, s. 73.

³ Podczas badań w wykopie pod kabel energetyczny, zasilający oświetlenie otoczenia kościoła, nie stwierdzono występowania pochówków.

⁴ H. Lesiński, *Pod rządami Szwecji i Prus (1653–1806)*, [w:] *Dzieje Goleniowa (XIII–XX wiek)*, red. H. Lesiński, Goleniów 1990, s. 42; E. Włodarczyk, *Goleniów w okresie kapitalizmu (1806–1945)*, [w:] *Dzieje Goleniowa...*, op. cit., s. 61; K. Kalita – Skwirzyńska, op. cit.

zaczepnięto z prac: R. Gazińskiego⁵, H. Lesińskiego⁶, E. Włodarczyka⁷.

WYNIKI BADAŃ

Prace archeologiczne koncentrowały się głównie na odnalezieniu, odsłonięciu i rozpoznaniu kaplicy średniowiecznej. W tym celu zaplanowano wykonanie czterech sondaży: dwóch we wnętrzu kościoła - nr 1 na środku przy ścianie południowej; nr 2 w centrum części zachodniej oraz dwóch na zewnątrz kościoła - nr 3 przy ścianie północnej; nr 4 przy ścianie zachodniej. Już w pierwszym z nich (nr 1) natrafiono na pozostałości kamiennych fundamentów ośmiobocznej kaplicy gotyckiej. W tej sytuacji zdecydowano się na powiększenie zakresu prac dla pełniejszego przebadania obiektu. Odsłonięto koronę murów kaplicy na całej dostępnej przestrzeni oraz założono cztery dodatkowe sondaże: nr 5 między murem południowo - zachodnim kaplicy średniowiecznej a murem południowym kościoła nowożytnego; nr 6 na zewnątrz kościoła przy ścianie północnej, na zachód od sondażu 3; nr 7 we wnętrzu kościoła przy ścianie wschodniej, obok ołtarza; nr 8 na zewnątrz kościoła przy narożniku południowo-zachodnim ściany południowej (ilustr. 4). Poniższa tabela prezentuje odkrycia dokonane w poszczególnych sondażach.

TABELA

	mur średnio-wieczny	mur nowożytny	poziom użytkowy średnio-wieczny	poziom użytkowy nowożytny	wkop średnio-wieczny	wkop nowożytny	w-wa średnio-wieczna	w-wa nowożytna	inne	calec
sondaż 1 wym. 1,4x2,0 m	x	x	x	x	x			x		x
sondaż 2 wym. 1,0x2,5 m	x	x			x			x	pochówki	x
sondaż 3 wym. 1,6x1,2 m	x	x				x		x	wejście połudn.	x
sondaż 4 wym. 1,0x1,9 m		x		x		x		x	wejście zachodnie	x
sondaż 5 wym. 1,5x1,4 m	x	x		x	x			x		x
sondaż 6 wym. 0,7x1,1 m	x	x						x		x
sondaż 7 wym. 1,5x2,0 m	x	x	x	x	x			x	krypta	x
sondaż 8 wym. 0,8x1,5 m	x	x						x	opaska betonowa	x

⁵ R. Gaziński, *Rozwój Goleniowa w okresie rozdrobnienia feudalnego (XIII - XV wiek)*, [w:] *Dzieje Goleniowa...*, op. cit., s. 5-18.

⁶ H. Lesiński, *Z dziejów dawnego Goleniowa*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XVII, z. 2, 1973, s. 5-23; tenże, *W zjednoczonym księstwie zachodniopomorskim (1478-1653)*, [w:] *Dzieje Goleniowa...*, op. cit., s. 19-31;

⁷ H. Lesiński, *Pod rządami Szwecji i Prus (1653-1806)*, [w:] *Dzieje Goleniowa...*, op. cit., s. 32-46.

E. Włodarczyk, *Goleniów w okresie kapitalizmu (1806-1945)*, [w:] *Dzieje Goleniowa...*, op. cit., s. 47-90.

PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADAŃ

W wyniku badań archeologicznych odsłonięto znajdujące się we wnętrzu kościoła z XVIII w. relikty kaplicy gotyckiej (ilustr. 7, 8). Miała ona kształt wydłużonego ośmioboku o wymiarach 12,70 m (N-S) x 17,00 m (E-W). Oczyszczono koronę murów ścian północno – zachodniej, zachodniej i południowo – zachodniej. Pozostałe ściany znajdują się pod obrysem kościoła nowożytnego (pokrywa się lico zewnętrzne murów, od wnętrza kamienie wychodzą przed lico ściany nowożytnej). Fundamenty kaplicy zbudowano z dużych głazów. Stopa muru zagłębiona jest w calej. Została uchwycona w niemal wszystkich wykonanych sondażach (z wyjątkiem nr 4) na głębokości 7,00 – 7,15 m n.p.m. (jedynie część zachodnia ściany północnej posadowiona jest nieco płycej – 7,25 m n.p.m.). Dwie dolne warstwy kamieni do wysokości 60 – 70 cm łączone są gliną, powyżej zaś kamienie spojone są zaprawą wapienną. W ścianach zachodniej, południowo – zachodniej, południowej i wschodniej mur kamienny zachowany jest do wysokości 1,20 – 1,40 m (ilustr. 5, 6), w północnej do wysokości 0,89 m. Szerokość muru wynosi 1,10 – 1,30 m, jednak przy podstawie, od wnętrza kaplicy mur jest szerszy o około 0,5 m (lico zewnętrzne jest równe). Ściana północno – zachodnia jest nieznacznie zniszczona, a kamienie przemieszczone. W narożniku północno – zachodnim widoczna jest kamienna przypora (ilustr. 9), zaś w narożniku południowo – zachodnim w miejscu przypory leży dużych rozmiarów kamień (średnica około 1,2 m). Wejście do kaplicy znajdowało się w ścianie zachodniej – jest ono wyodrębnione od zewnątrz dwoma kamieniami. Szerokość wejścia wynosi 2 m. Próg wyłożony jest cegłami o wymiarach 28x13,5x8 cm. We wnętrzu kaplicy przy ścianie północno – zachodniej, południowo – zachodniej i południowej odsłonięto fragmenty posadzki ceglanej (cegły o wymiarach 28x13-15x8-9 cm) na poziomie 8,06 – 8,09 m n.p.m. wyznaczają one poziom użytkowy kaplicy gotyckiej. W osi ściany północnej widoczne jest drugie (zamurowane) wejście. Było ono poprzedzone niewielkim pomieszczeniem o szerokości 3,6 m (długość nieznana), najprawdopodobniej kruchtą. Odsłonięte ściany: wschodnia i zachodnia kruchty są przewiązane ze ścianą północną wieloboku. Kamienna stopa fundamentowa wystąpiła na poziomie 7,15 - 7,25 m n.p.m. (zgodnie z głębokością posadowienia ściany północnej).

Ściany kaplicy wzniesione były z cegły dużego formatu (27,5 – 28,0x13,5x9 cm; w wątku polskim (gotyckim). W wiązaniu tym każda licowa część muru składa się z kolejno przeplatających się wozówki i główki⁸. Nienaruszone fragmenty murów gotyckich widoczne są w ścianie północno – wschodniej, ale również w ścianie zachodniej kościoła nowożytnego (jej części południowej), co może sugerować starszą metrykę tej części budynku (ilustr. 10). Ściana zachodnia jest wyraźnie grubsza od północnej i południowej oraz wystaje poza obrys kościoła, co z punktu widzenia konstrukcyjnego jest niewytłumaczalne (analizę architektoniczną reliktyw murów wykonała mgr inż. architekt Tatiana Balcerzak).

W latach 1722 – 1725 kościół odbudowano w konstrukcji ryglowej wykorzystując jako fundamenty zachowane relikty starszych konstrukcji – fundamenty ośmiobocznej kaplicy oraz fundament bliżej nieokreślonego muru, również

⁸ W. Borusewicz, *Budownictwo murowane w Polsce*, Warszawa-Kraków 1985, s. 60-61.

gotyckiego. Powiększono kościół przedłużając go w kierunku zachodnim. Połączono nowo wzniesionymi ścianami północną i południową zachowany mur „gotycki” ze ścianą południową oktagonu. Nastąpiła wówczas zmiana kształtu budowli - z ośmiobocznego na prostokątny z trójboczną częścią ołtarzową. Nie wiadomo, pozostałością jakiego starszego obiektu jest owa „gotycka” ściana. Być może jest to relikw jakiegoś innego budynku wchodzącego w skład średniowiecznego szpitala?

W wyniku przebudowy długość budynku zwiększyła się do 21 m. Do postawienia murów użyto również cegły gotyckiej, rozbiórkowej. Nowożytny kościół znany jest z fotografii (ilustr. 3) z okresu międzywojennego⁹.

CHRONOLOGIA

Chronologia obiektu trudna jest do ustalenia. W żadnym z założonych sondaży nie natrafiono na materiał ceramiczny bądź zabytki ruchome, które umożliwiłyby datowanie metodami archeologicznymi. Odnosząc się do danych archiwalnych można stwierdzić, że badania archeologiczne nie potwierdzają istnienia w tym miejscu osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Nie natrafiono również na ślady budowli, która mogłaby poprzedzać kaplicę oktagonálną i być świątynią słowiańskich mieszkańców wiku, (który to pogląd podnoszony był w starszej literaturze).

Kaplica, której relikwy odsłonięto, wzniesiona została na kamiennym fundamencie, z cegły ceramicznej. Ma rzut ośmioboczny, co odpowiada sylwetce budowli znanej z widoku Goleniowa (ilustr. 2) pochodzącego z około 1618 roku, a zamieszczonego na winiecie mapy Lubinusa. Rycina ta przedstawia wieloboczną budowlę z kopulastym dachem zwieńczonym smukłą wieżyczką. Elewacja podzielona jest małymi okienkami ułożonymi w dwóch poziomach, co może sugerować, obecność nawy centralnej i obejścia. Wnętrze przykryte zostało sklepieniem. Świadczą o tym zarówno skarpy zachowane w narożach budowli, jak i licznie występujące w zasypisku fragmenty żeber sklepiennych. Kaplica posiadała dwa wejścia, główne w ścianie zachodniej (o dwóch metrach szerokości) oraz dodatkowo kolejne, umieszczone w ścianie północnej. Wejściu temu towarzyszyła kruchta. Poziom użytkowy tworzyła posadzka ceramiczna wykonana z cegieł.

Zbliżone wieloboczne kaplice centralne znane są z Pomorza: z Koszalina – kaplica św. Gertrudy¹⁰, z Darłowa – kaplica św. Gertrudy¹¹, ze Słupska – kaplica św. Jerzego¹². Najbardziej odpowiadająca kształtem, chociaż dużo mniejsza, jest kaplica z Bessin na Rugii¹³. Powstanie wszystkich jest datowane na koniec XIV – XV wiek.

Wezwania św. Jerzego, św. Gertrudy, a także św. Ducha związane były w średniowieczu z fundacjami szpitalnymi. Zaczęły się one pojawiać od XII w. Ich organizacja i zarząd zmonopolizowane były początkowo przez klasztory. Od schyłku XIII wieku jednak, a szczególnie od następnego stulecia, przytułki takie zaczęły powstawać również niezależnie od nich. Wiązało się to z rozwojem życia

⁹ Goleniów w starej fotografii, Goleniów 1999, s. 23.

¹⁰ A. Grzybowski, *Centralne kaplice gotyckie Pomorza Środkowego*, [w:] *Sztuka Pomorza Zachodniego*, red. Z. Świechowski, Warszawa 1973, s. 91–104.

¹¹ Ibidem, s. 104–119.

¹² Ibidem, s. 119–125.

¹³ W. Ohle, G. Baier, *Die Kunstdenkmale des Kreises Rügens*, Leipzig 1963, s. 138–140, ryc. 45.

miejskiego, ze wzrostem przede wszystkim gospodarczego znaczenia mieszczaństwa. Następowoło przejmowanie patronatu nad szpitalami przez rady miejskie. Proces ten nie oznaczał jednak zmiany dotychczasowego charakteru szpitali, które nadal pozostawały instytucjami kościelnymi, tak z punktu widzenia ich stanu prawnego – zależności od władzy kościelnej – jak i spełnianych przez nie funkcji, spośród których praca duszpasterska należała do bardzo istotnych¹⁴. Przy każdym szpitalu działała kaplica lub kościół. Średniowieczne szpitale w istocie pełniły funkcję przytułków dla starców i niedołążnych (głównie pod wezwaniem św. Ducha), opiekowały się trędowatymi i zakaźnie chorymi (pod wezwaniem św. Jerzego) – nie tylko patrona rycerstwa, ale również czczonego jako opiekuna cierpliwie znoszących tortury i męczarnie¹⁵, służyły podróżnym, którzy przybyli do miasta po zamknięciu bram – spełniały rolę gospód (pod wezwaniem św. Gertrudy). Wszystkie sytuowane były poza murami miast i dysponowały własnymi cmentarzami¹⁶.

Na terenie Goleniowa istniały trzy fundacje szpitalne. Prawdopodobnie najstarszy był szpital św. Ducha – istniał już w 1334 r. Nieznany jest zaś przed połową XIV wieku szpital św. Jerzego¹⁷, musiał więc powstać później, prawdopodobnie pod koniec XIV, bądź już w XV wieku. Najmniej wiadomo o szpitalu św. Gertrudy¹⁸.

Przyjmuje się, że kaplice szpitalne wzniesione na rzucie centralnym istniały w ścisłym pokrewieństwie z naśladownictwami świątyni Grobu Świętego w Jerozolimie. Głęboki kult najślawniejszego i najbardziej czczonego przez chrześcijan kościoła wyrażał się m. in. rozpowszechnionym w całej Europie pragnieniem posiadania architektonicznego naśladownictwa Anastasis¹⁹. Teologowie rozważali symbolikę oktagonu, w której doskonałą liczbę 8 łączono między innymi ze zmartwychwstaniem, początkiem nowego życia, nieśmiertelnością, Chrystusem, chrztem²⁰. Stąd powstawanie kaplic na planie ośmiobocznym można tłumaczyć nie tylko względami formalnymi, ale również ideowymi. Być może taki cel przyświecał również budowniczym kaplicy św. Jerzego w Goleniowie. Czym podyktowana była późniejsza zmiana tego idealnego kształtu budynku trudno dociec. W 1686 roku kościół spłonął i pozostawał w ruinie przez 40 lat. Został odbudowany w latach 1722 – 1725 w konstrukcji szkieletowej. Rozbudowano go w części zachodniej, wchłaniając fragment bliżej nieokreślonego starszego „gotyckiego” muru, wyraźnie widocznego w części południowej fundamentu ściany zachodniej kościoła ryglowego. Utrzymano system dwóch wejść, głównego w ścianie zachodniej (z fazowanych cegieł) oraz drugiego, w ścianie północnej. Wnętrze prawdopodobnie przykryto drewnianym stropem. Pod ołtarzem wykonano kryptę o ceglanych ścianach i prawdopodobnie sepulkralnym charakterze. Od strony południowo – wschodniej w ciągu XIX wieku dostawiono niewielką zakrytą, której pozostałości odsłonięto podczas badań.

¹⁴ M. D. Knowles, D. Obolensky, *Historia kościoła, 600 - 1500*, t. 2, Warszawa 1998, s. 457.

¹⁵ R. Czaja, *Rozwój szpitali miejskich w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach*, [w:] Szpitalnictwo w dawnej Polsce, red. M. Dąbrowska, J. Kruppe, Warszawa 1998, s. 140.

¹⁶ A. Grzybkowski, op. cit., s. 131; J. M. Piskorski, *Miasta księstwa szczecińskiego do połowy XIV wieku*, Warszawa – Poznań 1987, s. 194; M. Słoń, *Szpitalne średniowiecznego Wrocławia*, Warszawa 2000, s. 5-26.

¹⁷ J. M. Piskorski, op. cit., s. 195.

¹⁸ H. Lemcke, op. cit., s. 78; H. Lesiński, *Pod rządami Szwecji i Prus (1653–1806)*, [w:] Dzieje Goleniowa..., op. cit., s. 42.

¹⁹ A. Grzybkowski, op. cit., s. 125.

²⁰ Ibidem, s. 131.

Poziomem użytkowym kościoła prawdopodobnie była ceramiczna posadzka z cegieł, przynajmniej w części wschodniej. W partii zachodniej wystąpiły ślady po spaleniźnie sugerujące istnienie w tym miejscu dodatkowo drewnianej podłogi (?).

Odkrycie pozostałości średniowiecznej kaplicy szpitalnej p.w. św. Jerzego postawiło, po raz kolejny, przed badaczami problem fundacji charytatywnych funkcjonujących w miastach średniowiecznych. Skala, oraz złożoność problemu predysponuje go do gruntownego zajęcia się nim. Pierwsze kroki w tym kierunku zostały już co prawda uczynione²¹, ale na gruncie zachodniopomorskim jest to nadal teren nieomal nieznan.

---

²¹ *Szpitalnictwo w dawnej Polsce*, pod red. M. Dąbrowskiej, J. Kruppe, Warszawa 1998.

Zusammenfassung

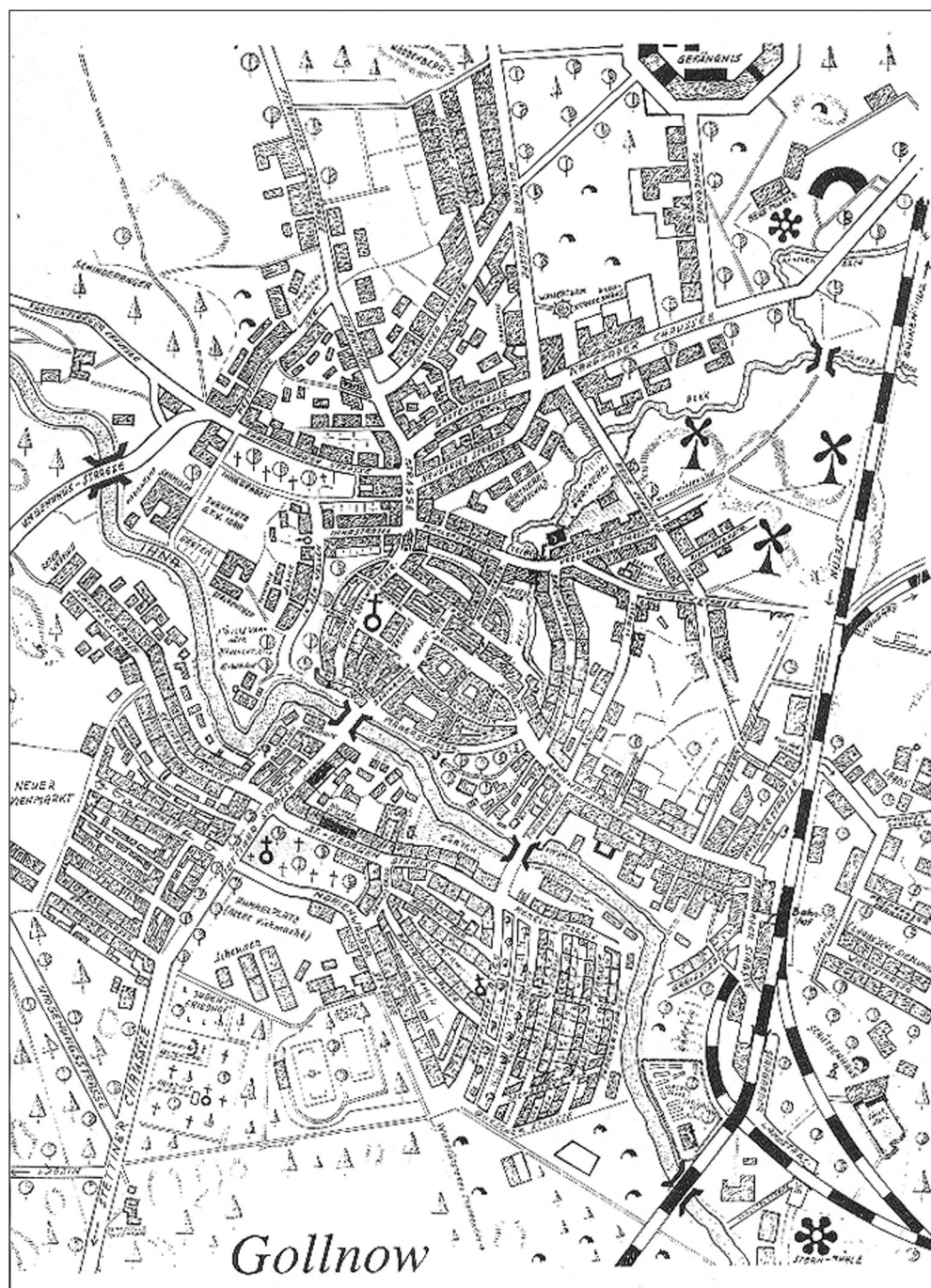
Freilegung von Überresten der St. Georgii Kapelle in Goleniów (Gollnow)

Auf Anregung des Gollnower Kulturhauses, im Rahmen des PHARE-Programms „Geschichte in Steine geschrieben“ führte die Archäologische Arbeitsgruppe vom Schloss der Pommerschen Herzöge in Stettin (Pracownia Archeologiczna Zamku Książąt Pomorskich) eine Aufsicht bei der Freilegung der Relikte der St. Georgii Kirche aus dem 18. Jh. Die Kirche befand sich im Bereich der Straßen Szczecińska-Sportowa-Konopnickiej in Goleniów.

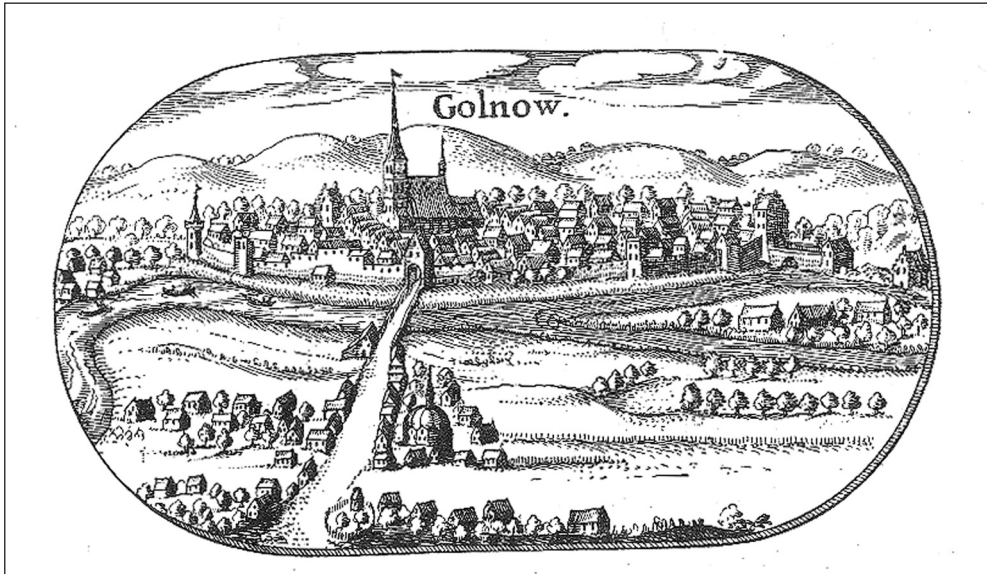
Während der Arbeiten, in den erhaltenen Relikten, wurden eindeutig ältere, gotische Elemente beobachtet. Spätere archäologische Arbeiten konzentrierten sich auf die Entdeckung, die Freilegung, und die Erkundung der mittelalterlichen Kapelle. Dafür wurden acht Sondierschnitte an der Innen- und Außenseite der Mauer angelegt. Es wurden dabei im Inneren der neuzeitlichen Kirche die Relikte einer gotischen Kapelle freigelegt. Sie wurde auf einem Steinfundament aus großen Ziegelsteinen im Polnischen Verband gebaut. Der Grundriss hatte die Form eines länglichen Achtecks mit den Maßen 12,7 m (N-S) x 17,0 m (E-W). Die Mauer war 1,2 – 1,3 m breit. Doch an dem Sockel, von der Innenseite der Kapelle war die Mauer breiter um ca. 0,5 m (die Außenseite ist gleichmäßig breit). In der Westwand befanden sich zwei Steinpfeiler und der Haupteingang mit der Breite von 2 m. Im Innenraum wurde die Nutzfläche mit Ziegelsteinfußboden begrenzt. In der Mitte der Nordwand war noch der zweite, zugemauerte Eingang sichtbar. Von außen befand sich noch eine kleine Vorhalle.

Die St. Georg Kapellen waren im Mittelalter mit Spitalstiftungen verbunden (sie pflegten die Lepra- und Ansteckungskranke). Die ähnlichen Zentralbauten sind in Pommern auch aus Koszalin (Köslin), Darłowo (Rügenwalde), Słupsk (Stolp), Bessin auf Rügen bekannt. Alle datieren auf das Ende des 14. – Anfang des 15. Jahrhunderts. Es wird angenommen, dass die Spitalkapellen mit Zentralbau eng mit der Nachbildungen des Hl. Grabes in Jerusalem korrespondierten. Die Entstehung der oktogonalen Kapellen kann daher nicht nur mit formellen, sondern auch mit ideellen Hintergründen erklärt werden. Die Silhouette des Gebäudes ist auf dem Stadtpanorama von Gollnow abgebildet. Die Stadtansicht wurde vom Meister Johann Wolfrart angefertigt, der auch die Stadtansichten für die Lubinsche Karte fertig stellte. 1686 brannte die Kirche aus. Sie wurde in den Jahren 1722-1725 in Fachwerk-Konstruktion wiederaufgebaut. Unter dem Altar befand sich die eine Krypta und von der südwestlichen Seite wurde im 19. Jahrhundert eine kleine Sakristei angebaut. Die Nutzfläche der Kirche wurde mit Ziegelsteinen ausgelegt und im Westteil mit einem Holzfußboden. Das Gebäude brannte 1945 aus. Die Überreste wurden abgerissen und das Gelände wurde in eine Parkanlage umgewandelt.

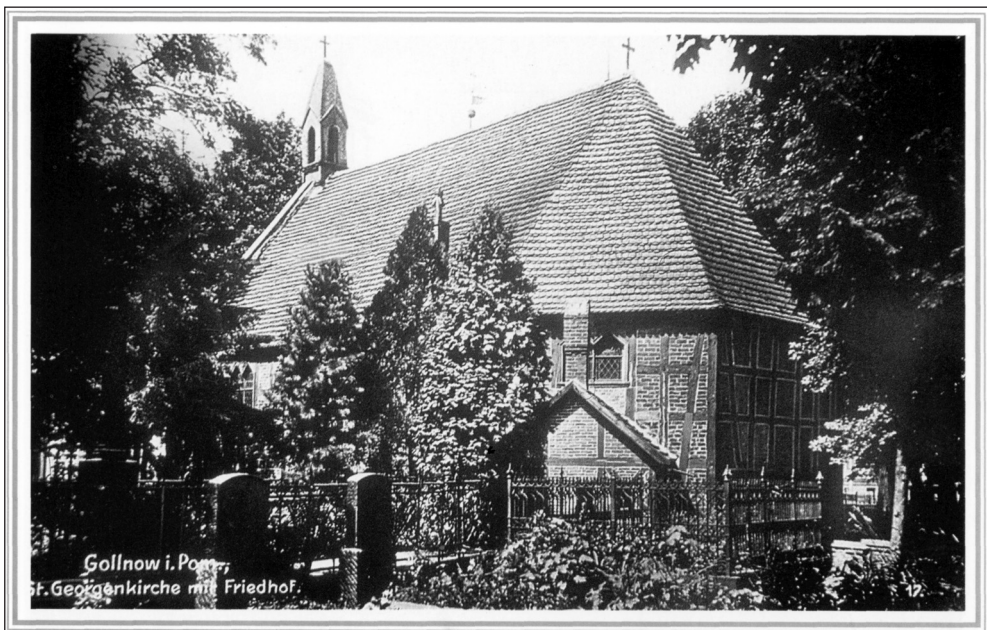

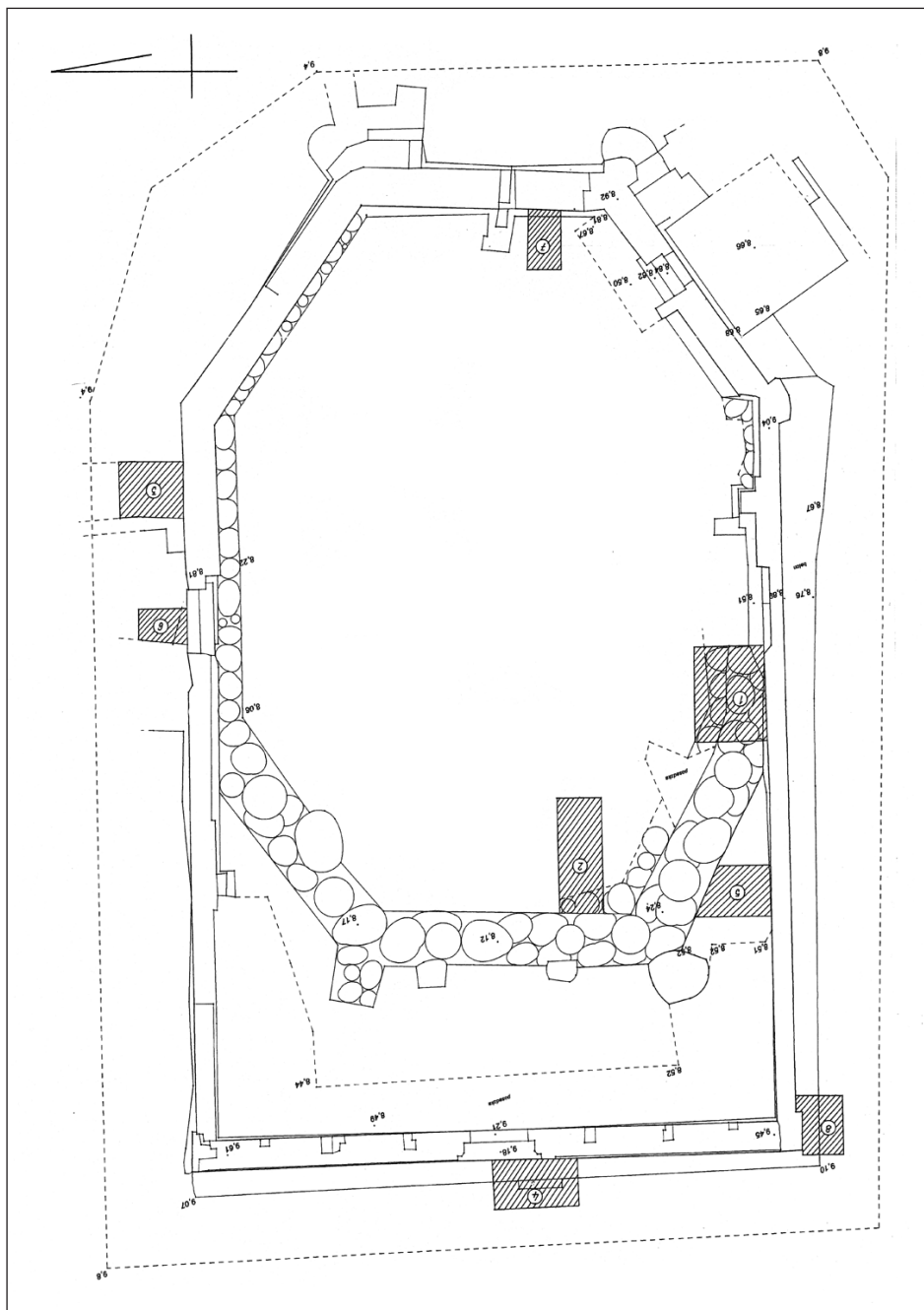
Ilustr. 1. Plan sprzed 1939 roku z zaznaczoną lokalizacją kaplicy p.w. św. Jerzego, (por. F. R. Barran, *Städte - Atlas Pommern*, Leer 1993)

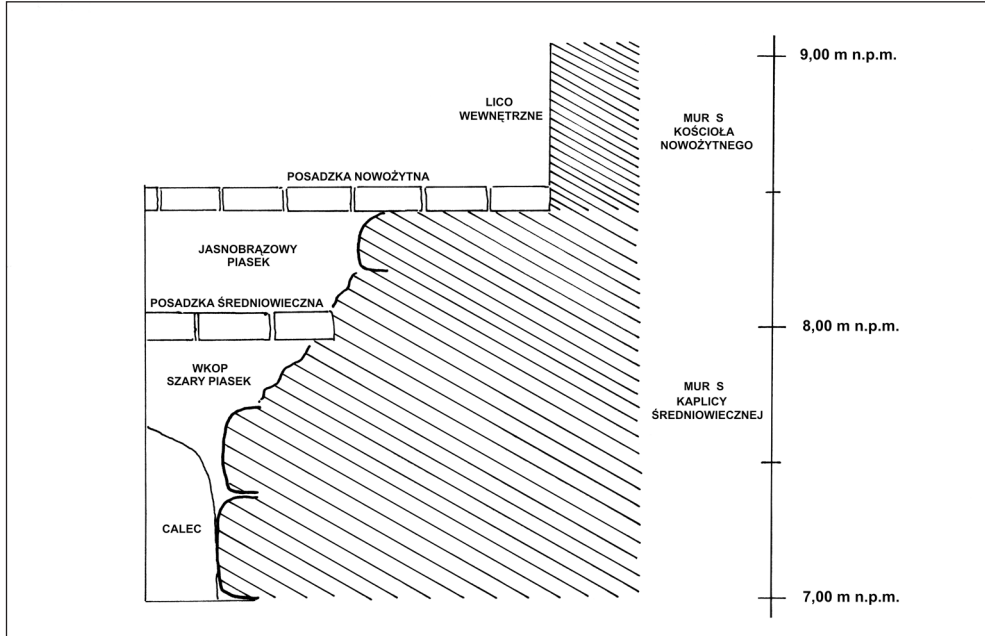
Ilustr. 2. Winieta z mapy Lubinusa

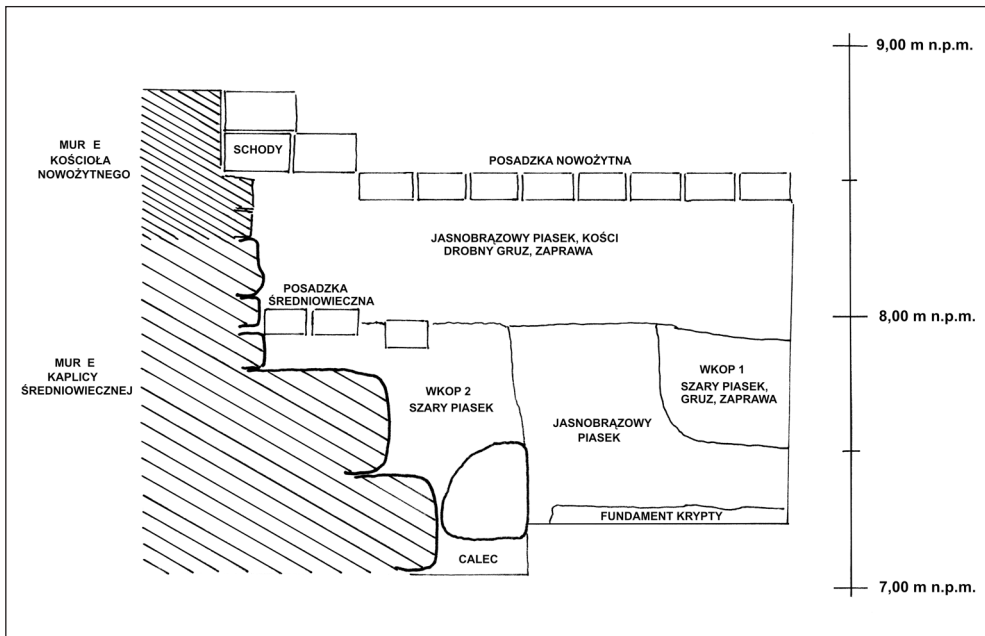
Ilustr. 3. Kościół św. Jerzego, widok od południowego - wschodu, stan sprzed 1939 roku,
(por. *Goleniów w starej fotografii*, Goleniów 1999, s. 23)

Ilustr. 4. Plan geodezyjny reliktw kościoła, wyk. „Kwadrat” z uzupełnieniami autorów

Ilustr. 5. Sondaż nr 1, profil wschodni, rys. A. Uciechowska – Gawron

Ilustr. 6. Sondaż nr 7, profil południowy, rys. S. Słowiński

Ilustr. 7. Fragment ściany południowo – zachodniej kaplicy średniowiecznej. Widok od zachodu.
Fot. A. Uciechowska – Gawron

Ilustr. 8. Ściana w kaplicy średniowiecznej. Widok od południa. Fot. A. Uciechowska – Gawron

Ilustr. 9. Przypora w narożniku północno – zachodnim kaplicy średniowiecznej. Widok od zachodu.
Fot. A. Uciechowska – Gawron

Ilustr. 10. Sondaż nr 8. Fragment zachodni lica zewnętrznego ściany południowej oraz lico południowe ściany zachodniej, widok od południa. Fot. A. Uciechowska – Gawron